

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI

ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ

UZUN TEZİ

MUNGAN'IN GÖZÜNDEN ÖLÜM ZAMANI

Danışman Öğretmen: Emine GÜLTEKİN

Öğrencinin Adı: Nisa

Soyadı: ILDIZ

Numarası: 1129050

Ödevin Sözcük Sayısı:3.579

Araştırma konusu: Murathan Mungan'ın şiirlerindeki ölüm ve zaman olgularının birbirleri üzerindeki etkisinin incelenmesi

ÖZ (ABSTRACT):

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı, A1 Türk Dili ve Yazını kapsamında hazırlanan bu bitirme tezinde Murathan Mungan'ın seçilen şiirleri ölüm ve zaman olgularının işlenişi ve birbirleri üzerindeki etkisi çerçevesinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Tezin yazılış amacı Murathan Mungan'ın şiirlerindeki şiir kişileri üzerinden yansıtılan ölüm ve zaman olgularının, zaman anlamına yeni bir boyut kazandırdığını göstermek, şiirlerde ölüm ve zaman olgularına yüklenen kişisel anlamlar olduğunu kanıtlamaktır. Tezde ayrıca Murathan Mungan'ın belirtilen bazı ölüm ve zaman tabularını yıkarak Türk Edebiyatı'na kazandırdığı farklı bakış açıları da detaylandırılarak incelenmiştir. Tezin temelini ölüm olgusunun evrenselliği ve bunun getirdiği zamanın anlamındaki kaymalar oluştursa da şiirler Mungan tarafından ve şiirlerindeki kişilerce bu iki olgunun tanımını yansıtmakta ve tez bu bakış açılarına da ışık tutmaktadır.

(114 sözcük)

İÇİNDEKİLER

| | |
|---|----|
| İçindekiler..... | 3 |
| GİRİŞ: | 4 |
| 1)Evrensel Melek: Azrail : | 6 |
| 2)Gelip- Geçicilik: “Mortalite” ve Mortalite Mahkumları:..... | 9 |
| 3)İlkel Cesetler: | 11 |
| 4)Zaman Kayması | 13 |
| 5)Mungan’ın Zamanı, Tabularını Yıkıyor: | 19 |
| SONUÇ | 22 |
| KAYNAKÇA..... | 24 |

Araştırma konusu: Murathan Mungan'ın şiirlerindeki ölüm ve zaman olgularının birbirleri üzerindeki etkisinin incelenmesi

GİRİŞ:

Aşk, ölüm, zaman, kader gibi birçok şairin sıkça değindiği konuları onlara farklı bakış açıları kazandırarak ele alan Murathan Mungan, bu konularda okuyucuyu çok yönlü düşündürmeye yönelmektedir. Kimi konularda keskin çizgilerle belirlenmiş bir tavır gözlense de anlam ve düşünce bakımından çok da net olmayan, kişisel bir süzgeç gerektiren, silik çerçevelere sığdırdığı şiirlerle de karşılaşmaktadır. Başka bir deyişle Mungan'ın şiirleri okuyucular için “*sabit ama delinmez değil*”dir. Şair, şiirlerinin her okunuşunda ve her okuyucusunda farklı tatlar uyandırarak şiirlerinin zenginliğini üst seviyelere çıkarmış, edebiyata ve özellikle de şiire yeni yaklaşımlar kazandırmıştır.

Aralarında sıkı bir ilişki olduğu düşünülen ölüm ve zaman olguları Murathan Mungan tarafından sıkça temel alınmış olup Türk Edebiyatı'na farklı tatlar getirmektedir. Okuyucular tarafından farklı yorumlanmaya açık olduğu düşünülen şiirler, ölüm ve zaman olguları bakımından zengin içerikte olup bu iki olgu arasındaki ilişkiyi farklı boyutlarla yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Mungan'ın şiirlerindeki ölüm ve zaman olguları çeşitli başlıklar üzerinden ele alınarak işlenmiş ve aradaki ilişki somutlaştırılmıştır.

Murathan Mungan'ın şiirlerinde büyük yer tutan zaman, hayatın doğal seyrinde kolaylık sağlayan ve düzenin korunmasında rol oynayan önemli bir ölçüdür. Zaman, aslında insanları birbirine yaklaştırmak içindir, ayrıca hayatları ortaklaştırmak için. Yaşananları kimi zaman düzenler dolayısıyla hayatları kolaylaştırır kimi zaman ise bazı olayların tekrar tekrar yaşanmasına neden olur. Genel olarak insanların hayatlarını ortaklaştırmak ve kolaylaştırmak amacıyla düzenlenen zaman olgusu, aslında yapaydır. Saatler, günler, haftalar, yıllar insan

ürünüdür, genelleştikçe büyür, olgunlaşır. Kolaylık olarak alınan bu olgunun olgunlaşması ise kaçınılmaz bir sonu da beraberinde getirir: Ölüm.

“*Ölüm nedir?*” sorusuna dizelerinde de cevap arayan Mungan, bunu doğrudan yaptığı gibi dolaylı olarak da okuyucuyu ölümün anlamı “*etrafında gezinmesine*” ve adeta bir “*sabit problem*” gibi işlemesine neden olacaktır.

Ölüm gibi konularda ve özellikle de duygu yoğunluğunun hissedildiği anlarda zaman bir ölçüt olarak yetersiz kalmakta; insan beynine ve kalbine yenik düşmektedir. Bu anlarda yaşanan durumu zaman kayması olarak nitelendirebiliriz. Zaman kayması geçmiş- şimdi- gelecek üçgenini yerle bir eder ve zamana yeni bir boyut kazandırır. Mungan’ın şiirlerinde de bu durum sık sık ele alınmakta ve çeşitli şekillerde okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Bunlardan en sık rastlanılanı zaman kaymasının hangi boyutlarda olduğu ve şiir kişileri üzerindeki farklı yansımalarıdır. Mungan’ca zaman kayması, zaman zaman “*yarının şimdiden ikinci el*” olmasını gerektirecek, zaman zaman da “*zamandan geriye düşmüş ölümler*”i yaratacak ve ölüm- zaman sentezini kuvvetlendirecektir.

Herkesin ölümle tanışacağı konusu tartışılmaz olsa da, yaşamdan ölüme kadar olan süre zarfındaki değişimler de kaçınılmazdır; çünkü herkesin yaşamı birer “*kilitli sandık*”tır ve “*içinde kilitli kalan onca şey*”le herkesin yaşam süreci değişmekte ve öznelleşmektedir. Hayatın anlamının da aslında bu değişimlerle ve değiştirmelerle ölçülebileceğinin sık sık altını çizen Murathan Mungan, şiirlerinde tabuların yıkılması konusunu da farklı açılardan işlemektedir. Zaman olgusu ile paralellik gösteren ölüm olgusuna getirilmiş alışılmış tanımlar ve tekdüzeleşmiş ölüm anlayışı Mungan’ın bahsedilen ölüm ve zaman tabularını yıkmasıyla yerle bir olmaktadır. Mungan’ın bu tabuları yıkmakta kullandığı yegane araç değişim olgusudur ve yıkılan tabular ise şiir kişisini ve düşüncelerini aynılıktan, sıradanlıktan

uzaklaştırmakta, onu bu durumdan kurtarmaktadır. Çünkü Mungan'a göre sıradanlıktan ve sıradan düşünmekten sıyrılmak, “*şimdiyi yaşamının gelecek olduğunu bilmek*” ile mümkündür.

Bu bağlamlarda incelenmek üzere tez, Murathan Mungan'ın “Sevgilim”, “Otuz Yaş”, “Ölümün Soğuk Demircisi”, “Yedinci Ok Kuzgun Lehçesi”, “Yirmi Bin Yıldız”, “Geçit”, “Erte”, “Saga”, “Sabit Problem”, “Kimse”, “Aynı Ölmüyor Herkes” ve “Ölü” adlı şiirleri çerçevesinde oluşturulmuştur.

1) EVRENSEL MELEK: AZRAİL:

Hayat, “*Her canlının bir gün ölümü tadacağı*” gerçeği üzerine kurulu bir zaman dilimidir. Kimi için öylesine uzundur ki geçmek bilmez; kimi için ise göz açıp kapamaktan ibarettir; oldukça kısadır. Her öznenin hayatı ve içine sığdırdıkları ile ilgili yaptığı tanım farklı olup kesişmiyor gibi görünse de ortak bir paydada buluştukları açıktır: Her yaşam sona erer.

Zaman ve ölüm konusunu temel alarak birçok eser vermiş olan Murathan Mungan'ın şiirlerinde de ölümün evrenselliği göze çarpmaktadır:

aynı soğuk demirci

kırk derece doğu, kırk derece güney

(Mungan, 180)

dizeleri, Mungan'ın milli ve vatansever duygularının ağır bastığı şiirlerinden biri olan “*Ölümün Soğuk Demircisi*”ne aittir. “*Soğuk demirci*” ölüm meleği olan Azrail'i çağrıştırırken ondan “*aynı soğuk demirci*” şeklinde bahsedilmiş olması ise süregelen bir döngüyü göstermektedir: “*Soğuk demirci*” tektir ve bu döngüyü o yönetir. Birbirinden farklı bireylerin ortak paydası Azrail'dir yani “*aynı soğuk demirci*”.

Farklı hayatların kesişim noktasının ölüm olduğunu söylemek de mümkündür. Özellikle birbirine zıt iki yön kullanılarak “kuzey” ve “güney” sentezi ve bunların zıtlığı durumun geçerliliğini daha kapsamlı bir boyuta taşımıştır. Şiirde geçen ve zıtlığı vurgulayan “kuzey – güney” ikilemesi okuyucuda ölüm gerçeğinin “herhangi kuzey” veya “herhangi güney” için de geçerli olduğu hissini uyandırmaktadır. Ayrıca “kırk derece güneye” de gidilse, “kırk derece kuzeye” de, Azrail’le tanışmanın kaçınılmazlığı da aynı dizelerde okuyucuya hissettirilmektedir.

Mungan’ın şiirlerinde içerik en büyük rolü üstlenirken, okuyucuya iletilmek istenen mesajın aktarılmasındaki bir diğer yardımcı unsur da şiir kişinin hangi şahıstan seçilmiş olduğudur. Şiir kişinin çoğu şiirde birinci tekil veya birinci çoğul kişi olarak seçilmiş olması Mungan’ın “aramızdan biri” konumunda olduğunu gösterir. Bu tekniğin kullanımıyla topluma sözcü olarak okuyucunun karşısına çıkar ve hayatın gerçeklerinin herkes için geçerliliğini bir kez daha vurgular:

daha vakit var diye

dönüp de bir gün

kaldığımız yerden, hepsini birden

yaşarız sandık

oysa emanetmiş bizim sandıklarımız

içlerinde kilitli kalmış onca şeyle

günü geldi

aldılar

(Mungan, 62)

dizelerinde birinci çoğul şahıs kullanımı şiir kişisini “*herhangi biri*” yapmaktadır. Şiir kişinin okuyucuyu bu sayede empati yapmaya yöneltmesi şiirde ağır basan ölüm gerçeğinin aslında çok da uzakta olmadığını hissettirmektedir. Bu kullanım ile ölüm bağdaştırıldığında “*herhangi birinin*” ya da “*herkes*”in ölümle özdeşleştirilebileceği sonucu çıkmaktadır. Aynı bağlamda, “*günü geldi / aldılar*” dizelerinde de çaresizlikle beslenen bir döngü söz konusudur, herkesin bir “*günü*” vardır, o “*gün*” gelecektir ve bu kaçınılmazdır.

...

en uzun klişesi

hafızanın buzdan uydusu:

ölüm nedir

ölüm nedir

yüzyılların döner sahnesinin

değişmez sabiti

varoluş etrafında gezinir

(Mungan, 97)

Şiirin başlığından da hissedildiği gibi ölüm, okuyucu karşısına “*sabit bir problem*” olarak çıkmaktadır. Şiir kişinin, “*ölüm nedir*” dizesinin tekrarıyla ölümün anlamını sorguladığı ve beraberinde hayatın da anlamını bulmaya çalıştığı ortadadır. Ölüm için şiir kişisi tarafından önerilmiş tanım ise başlıkla örtüşerek ölümü “*sabit*” ya da evrensel yapmaktadır. “*yüzyılların döner sahnesinin değişmez sabiti*” şeklinde nitelendirilmesi zamanı çok geniş bir düzleme yaymakta ve odağına da ölümü yerleştirmektedir. “*Ölüm nedir?*” sorusunun cevabı ve ölüme getirilen tanımlardan biri olan “*varoluş etrafında gezinmesi*” durumu, ölümü varoluş kadar

zorunlu bir gerçek yapmaktadır, ölüm aslında var olan herkesin yakınındadır. “Gezinmesi” gerçeğinin duruma belirsizlik kattığını söylemek de mümkündür. Ölümün hayat sahnesine geleceği zaman ve uzamın belirsiz oluşu söz konusudur. Ölüm “gezinir” ve beklenmeyen bir misafir gibidir; çünkü gezindiği için çizdiği belirli bir rota yoktur. Mungan böylece ölümün rastlantısal olabileceği gerçeğinin de altını çizmektedir; çünkü tanıma göre ölüm varoluş etrafında durgun değildir; “gezinir”.

2) GELİP- GEÇİCİLİK: “MORTALİTE” VE MORTALİTE MAHKUMLARI:

oysa emanetmiş bizim sandıklarımız

içlerinde kilitli kalmış onca şeyle

(Mungan, 62)

Yanılgıların “oysa” şeklinde ifade edilmesinden sonra “*idrak*” evresine geçilmesindeki anahtar ifade olan “*oysa emanetmiş bizim sandıklarımız*”daki “*sandık*” kelimesi üzerindeki çift anlamlılıkla yanılmanın değerliliği de vurgulanmaktadır. Sandık kelimesi varsayımlarla bağdaştırılabileceği gibi hazine anlamına da gelebileceği için bu sözcükte bir çift anlamlılık söz konusudur ki bu da şiiri anlamca zengin kılmaktadır. Ayrıca bu ifade şiir kişinin farkındalığını tetikleyerek ölümün kaçınılmazlığının anlaşılmasında rol oynamaktadır. Hayatın “*emanet*” oluşunun, duyulan geçmiş zamanla dile getirilmesi ise gelip geçiciliğinin farkına varıldığının bir göstergesidir.

..

hangi tarih, neyi, nasıl hatırlayacak?

ölenler kimdi? öldürülenler?

sağ kalanlar nasıl yanıldılar sağ kaldıklarına?

(Mungan, 192)

“Yirmi Bin Yıldız” adlı şiirde, daha ilk dizelerde okuyucu karşısına çıkan “*hangi tarih, neyi, nasıl hatırlayacak?*” ifadesi ölümlerle birlikte arkada bırakılanların sorgulamasıdır. Beraberinde ardı ardına sıralanan ve cevapsız bırakılan sorular ise “*sağ kalanlar*”ın soruları olarak nitelendirildiğinde, iz bırakamama ve silik kalma söz konusudur. Mungan’ın çelişki yaratan ve okuyucuyu düşünmeye iten ifadeleri de “*sağ kalanlar nasıl yanıldılar sağ kaldıklarına?*” sorusunda gizlenmektedir. İz bırakılmadaki genel durum düşünüldüğünde, sağ kalanların da bu yolda ilerleyerek kalıcı olmada başarısız olacağı vurgulanmış olmakla beraber ölümlerle yaşamın bu bakımdan farksız olduğu da ifade edilmektedir.

...

üzündeki ışık ve gölge

tipide bir kar tanesiyim en fazla

en fazla öleceksin

öleceğim en fazla

...

(Mungan, 64)

Mungan’ın “*Yedinci Ok Kuzgun Lehçesi*” adlı şiirinde vurgulanan fanilik anlayışı, “*en fazla*” ifadesi ve “*üzdeki ışık ve gölge, tipide bir kar tanesi*” gibi doğal kavramlarla, yaşamın şiir kişisi tarafından fazla büyütülmediği gösterilmektedir. “*kar tanesi*” tamlaması

yakından incelendiğinde tamlamanın, gelip geçiciliği tek başına başarılı bir şekilde vurguladığını söylemek doğru olacaktır. Şiir kişinin “*Tipi içinde bir kar tanesi*” oluşu, sıradanlığının altını çizerken, bu kar tanesinin eriyip yok olacağı düşüncesini okuyucuya hissettirerek fanilik gerçeğinin bir kez daha altını çizmektedir. Ayrıca ölümün son nokta olması “*en fazla*” ifadesi ile iyimser bir biçimde karşılanarak geçiciliğin benimsenmiş olduğu gerçeğini de desteklemektedir.

...

yüzyılların döner sahnesinin

değişmez sabiti

varoluş etrafında gezinir

(Mungan,97)

“*Sabit Problem*” şiirinde ölümün evrenselliği ile birlikte vurgulanan başka bir olgu da ölümlülüğün kaçınılmazlığıdır. Ölümün sabit ve evrensel oluşu, yaşamın peşini bırakmamakta ve “*varoluşun etrafında gezinmektedir*”. Şiir kişinin, anlamını sorguladığı ölüm olgusunu “*varoluş etrafında gezinen değişmez sabit*” olarak nitelendirmesi, ölümü varoluşla doğrudan ilişkilendirmekte ve böylece yaşamla ölüm arasındaki sağlam köprüyü vurgulamaktadır.

3) İLKEL CESETLER:

İnsanlık yüzyıllardır gelişim ve değişim sürecindedir. Tarih çağları boyunca gelişimin en hızlı ve yaygın olduğu zaman diliminin ilk çağ olması tesadüfi değildir; bilgiye açlık artıkça araştırma ve geliştirme isteği de aynı oranda artar. Modern zamanda bilgiye doymuş olmak, çağdaşlığa iter gibi görünse de aslında ilkelliğe yaklaştıran nedenlerdendir; çünkü bilgiye doygunluk beraberinde araştırmaya, düşünmeye ve yeniliklere çıkan kapıların da kapanması ile örtüşmektedir. Böylece insanlık yaratmış olduklarını tabulara dönüştürerek

değiştirmemeyi, sabit kalmayı seçmektedir. Mungan'a göre de durum bundan farksızdır. Yeryüzünde geçici olmak, ilkel olmakla eşdeğerdir.

Ölümün evrenselliğinden doğan bu konu, kişinin ikelliğini ve yıllardır süregelen doğum-ölüm ikilisinin zaman geçse de kalıcılığını baz almaktadır. Gelişmişlik söz konusu olsa da en az ilk insanlar kadar ilkel olunduğunu hatırlatan doğum-ölüm gerçeği, ölümün ışık tuttuğu diğer konular gibi zaman kavramının anlamını da sendelemeye zorlamaktadır.

o kadar ki

sanki sabahına ölüsünü

Urartular bulacaklar

(Mungan, 177)

“Ölü” adlı şiirin dizelerine ait olan bu ifadeler, Mungan’ın ölüme olan tutumunu gösterir niteliktedir. Şiirin tümünde ölüm teması ağır basarken “*sabahına ölüsünü Urartular’ın bulacak olması*” zamanın gerisinde kalmışlığı vurgular. “*Sabah*” sözcüğü yeni bir gün çağrıştırmaya rağmen, zamanını doldurmuş bir uygarlık olan Urartular’ın senaryoya eş zamanlı katılması da cesetlerin ikelliğini pekiştirmektedir. Şiirin devamındaki iki dize bu düşünceyle paralel özellik göstermektedir:

zamandan geriye düşmüş bir ölüyü

kendi törelerine göre yıkayıp kaldıracaklar

(Mungan, 177)

Döngü, “*gelir geçer mermiler ve ölüm*” şeklinde anlatılmakla beraber “*ölüsünün Urartular tarafından bulunması*” ilkel toplumlardan biri olan Urartular ve eski zamanlara ait

olan Nuh'un Gemisi'nden bahsedilmesi, zamandaki kaymayı ve kişinin ikelliğini göstermektedir. Durumun "Nuh'un Gemisi" gibi bir olayla bağdaştırılmış olması ölümü en az Nuh'un Gemisi kadar efsanevi kılmaktadır. Zaman ne olursa olsun ölümün kaçınılmaz olması bütün ölümleri ve dolayısıyla cesetleri ikelliğe hapsedmektedir. Bu durum Mungan' ın dizelerinde de "zamandan geriye düşmüş bir ölü" tamlamasıyla dile getirilmiştir.

4) ZAMAN KAYMASI:

Ölümlerle yakından ilişkilendirilebilen zaman olgusu, bireylerin duyguları doğrultusunda sendelemeye uğratılmış olarak anlamını kaybetmeye doğru ilerlemektedir. Zamanın ölçülmesinde ve adlandırılmasında kullanılan kavramların, duygularla karşılaştırıldığında yetersiz kalması da zamanın anlamını yitirmesini hızlandırmaktadır.

...

aylar nasıl geçiyor zaman hiç geçmezken

kapılar kapalı, dünya buzlu cam

uyuşmuş gözlerimin önünde

hayat akıp gidiyor hiç kımıldamadan

...

sevgilim,

yetimim benim,

nasıl da kayıtsız gülüyorsun hayata

öldüğünden haberi yok fotoğraflarının

(Mungan, 128)

Şiir kişisi “*Sevgilim*” adlı şiirde duygu yoğunluğuna bağlı olarak zaman olgusu ile ilgili ikilemler yaşamaktadır. Zamanı belirtmekte kullanılan “*ay*” teriminin “*aylar nasıl geçiyor zaman hiç geçmezken*” şeklinde kullanılması, Mungan’ ın dizelerindeki duygu yoğunluğunun, zamanın sınıflandırılmasına engel oluşunu göstermektedir. “*aylar nasıl geçiyor zaman hiç geçmezken*” dizesinde de vurgulandığı gibi, duygu yoğunluğu zaman olgusunu ve onun nitelendirilişini bir tezata itmektedir. “*Hayatın hiç kımıldamadan akıp gitmesi*” de aynı şekilde dünyanın, belli-belirsiz oluşunun bir sonucu olarak, “*buzlu cam*” olmasının getirilerindedir. Şiir kişinin gözlerinin “*uyuşmuş*” sıfatı ile nitelendirilmesi de zaman algısının değiştiğinin hatta köreldiğinin göstergesidir.

Zaman olgusuna daha farklı sıfatlar yükleyen Mungan, çoğu şiirinde zaman tanımını farklı şekillerde yapmıştır. Şiir kişinin zamanla ilgili zıtlıklarının görüldüğü “*Saga*” adlı şiirde de farklı bir bakış açısı sergilenmektedir.

...

yarın dediğin şimdiden ikinci el

tarihe kalkışmak yetmiyor aşmaya

daha önce yapıldı, dediğin

gecikmiş güncel

‘saga’ sından kimse çıkamadı dışarı

ne kadar anlatsa da

döküm zor

yarın şimdiden engel

...

(Mungan, 87)

Daha yaşanmamış olayları ve yaşanacak olanları aydınlatan “*yarın*” sözcüğünün “*ikinci el*” olarak nitelendirilişi de zamanın tezatlarla maruz kalışının göstergesidir. Mungan, bu dizelerinde şiir kişisi için, yapılmış zaman tanımının ve adlandırılışının yetersizliğini vurgulamaktadır. Bu, henüz yaşanmamışların eskimesi şeklinde yapıldığı gibi, ilerleyen dizelerdeki “*daha önce yapılan*” ın da “*gecikmiş güncel*” olarak adlandırılmasıyla da desteklenmektedir.

Saga sözcüğünün edebi anlamı göz önünde bulundurulduğunda şiir kişinin vurgulamaya çalıştığı nokta daha iyi anlaşılacaktır. Saga, daha eski zamanlarda yaşamış olan soyluların ve kralların hayatlarını anlatıyor olsa da şiirde vurgulanan yönü eski zamanlara ait oluşu ve efsanevi boyutudur. “*Kimsenin sagasından çıkamıyor*” olması, eskiye körü körüne bağlanışın altını çizerek şiir kişinin geçmişe bağlılığa olan tutumunu göstermektedir. Geçmişe bağlılıkla özdeşleşen “*saga*” kavramı değişimden yana olmayışa da tepki niteliği taşımaktadır, “*kimsenin sagasından çıkamaması*” tabulara bağlılığın ne denli kuvvetli olduğunu da göstermektedir.

Şiirde gecikmiş güncel “*saga*”sı şeklinde bahsedilenin anlamı, eskiye dayanan ve güncele kadar süregelen bir döngü oluşu “*saga*” sözcüğü ile adlandırılmasıyla açıklanabilir. Bu durumun efsanevi ve antik, ama hâlâ güncel olduğunun göstergesi olan “*saga*” sözcüğüyle geçmişe yeni bir boyut kazandırılmaktadır: geçmiş- güncel ve gelecek arasındaki bir köprüdür aslında “*gecikmiş güncel*”. “*yarının şimdiden engel olması*” ise geçmiş gelecek

ve şimdiki zamanın arasındaki köprünün sağlamlığını gösterir niteliktedir. “Yarın” o kadar güçlüdür ya da güçlü olacaktır ki, şimdiden engel olma özelliği taşımaktadır.

Zaman sabit bir yapıdır.

Ama delinmez değildir.

Teğet evren. Dördüncü boyut.

Dördüncü boyutun dokusunu zedelemeyecek girişimler.

Su ve metal zaman yolculuğunun elementleridir.

Su, evrenler arasında teğet girdabında kullanılan zaman geçitlerinde bir bariyer olarak kullanılır.

Metal, gözlenemeyenin aracının yapımında geçit elementi olarak kullanılır.

Gözlemlenemeyen bir teğet evreninin oluşunun ilk göstergesidir.

Gözlemlenemeyen kendine rasyonel bir açıklama getiremediği için genellikle dini ikonografilerle ilişkilendirilir.

...

(Mungan, 16)

Murathan Mungan’ ın birçok şiirinde vurgulanan zaman kayması, zamanın belirsizliği ya da duygular karşısındaki yetersiz kalışı “Geçit” adlı şiirde de vurgulanmaktadır. İlk dizesinde de belirtildiği gibi “sabit bir yapı” olan zaman, delinmez olmayışı ile betimlenmektedir. Çelişir gibi görünse de, bu iki ifade aslında değişime açık oluşu temsil etmektedir. Bu durum şiir kişinin insanlığı değişime ve değiştirmeye davet edişi olarak algılanabilir. Üçüncü dizedeki “teğet evren” ifadesi de göz önünde bulundurulduğunda kesin çizgilerden uzak bir yaklaşım olduğunu söylemek doğru olacaktır. Dördüncü boyutun

“*dokusunu zedelemeyecek girişimler*” aslında dördüncü boyutun, her ne kadar zamanda kayma sonucu doğmuş olsa da, kendi içerisinde tutarlı olduğuna da dikkat çekmektedir.

Zaman yolculuğunun elementlerinin su ve metal olması başka bir tezadı doğurmaktadır. Saydamlık ve akıcılık gibi özellikleri olan su bir tarafta, sert ve dirençli olma özelliklerine sahip olan metal ise suyun tam karşısında durmaktadır. Su ve metalin bir arada kullanılması, ortak özelliklerinin belirginleşmesi açısından da önem taşımaktadır ki bu iki element dördüncü boyutta aynı amaç altında farklı görevlerden sorumlu tutulmaktadır. Bu durum su ve metalin farklı ve zıt gruplarda yer alması olasılığını çağrıştırmaktadır ki bu çağrışım okuyucuyu Mungan’ın şiirlerindeki başka bir konuya itmektedir: “*Zamanın Evrenselliği*”. Bu bağlamda, insanın, su da olsa metal de, aynı çatı altında sorumluluklarının olduğu sonucunu çıkarmak yerinde olacaktır.

İlerleyen dizelerde suyun “*bariyer*” görevi yapması ifadeleri yapılan tanımları alışılmışın dışına çıkmaya itmektedir. Aynı şekilde metal de “*gözlenemeyenin aracının yapımında geçit elementi*” olarak okuyucu karşısına çıkmaktadır. “*Gözlemlenemeyen*”in dini ikonografilerle ilişkilendirilmesi, inanç kavramını ortaya atmakta ve düşünce ile duygunun harmanlanması sonucu ortaya çıkmış bir kavram olarak “*gözlemlenemeyen*” şeklinde değerlendirilmekte ve tekrar kesinleri ve tabuları anlamsız bırakmaktadır. Bu durum “*rasyonel bir açıklama getirilemeyiş*” ile paralel konumdadır ve şiir kişisi bir kez daha insanlığı rasyonellikten ve alışılmışlıktan uzaklaşmaya davet etmektedir.

*Doğum anının yıldızı alır sorumluluğunu; biçim verir etine,
ruhuna, kaderine; mutlaka seni bekleyen bir şey vardır o
yıldızın ışığının toprağa döküldüğü yerde*

Gelecek yoktur

Hayattan beklediğin senin içinde

kendine düşman kilidin, yıldızını söndürüyor, kaderini

erteliyorsun

şimdiyi yaşamamanın gelecek olduğunu bilmiyorsun

ezber aynalarda kendin sandığın kanatlarını eksilten koza

kapadığın yollardan bir geçit bekliyorsun

Öncesi, ertesi yok, bırak kanatların kendini tanınsın,

herkes kadar sen de yabancı, bir başkasısın

(Mungan, 20)

Murathan Mungan'ın "Erte" adlı şiiri alışılmışın dışında zaman yaklaşımı ve benlik arayışı yönünden zengin içeriktedir. Doğum ve ölüm gerçeğinin altını çizen bu şiir, evrensellik ve zaman kayması gibi incelenen konulara uyum sağlayan ifadeler açısından çeşitli örnekler içermektedir. İçeriğinde ölüm ve zaman kavramlarının etkileşimini açıkça belirten kavramlar bulunması, şiirin okuyucuya geçmiş- şimdi- gelecek üçgenini farklı bakış açılarıyla sunmasını sağlamaktadır.

Doğum anının görevlerinin sıralandığı ilk dizede, "yıldızın ışığının toprağa dökülmesi" ne kadar geçen süreç özetlenerek ölümün kaçınılmazlığına dikkat çekilmektedir. Doğum anının sorumluluğunun ruha ve kadere biçim vermek oluşu, yıldızın ışığının toprağa dökülmesini değiştirmemekte fakat "kişiyi sonunda bekleyen şey" i etkilemektedir. İlk üç dize, okuyucuda değişkenlerin sonucu etkilemediği gerçeğini uyandırmakta ve ölümün

evrenselliğine rol vermektedir; kaderde ve ruhta ne kadar değişken olursa olsun, ölüm kaçınılmazdır.

“*Gelecek yoktur.*” ifadesi zaman olgusuna yaklaşım bağlamında sınırları ve tabuları yıkmaktadır. Geleceğin “*senin içinde*” oluşu da zaman olgusunu anlamca sendelemeye uğratmaktadır. “*kaderin ertelenmesi*” de aynı şekilde zamanın anlamca yetersizliğini vurgulamaktadır. Şiir kişinin “*kaderini erteleyen*” ve “*düşman kilit*” ifadeleri sınırlara ve tabulara da bir gönderme niteliği taşımaktadır. İlerleyen dizelerdeki “*şimdiyi yaşamamanın gelecek olduğunu bilmiyorsun.*” ifadesi geçmiş- şimdi- gelecek üçgeninin doğrusal bir yaklaşımdan çok sarmal bir bakış açısı altında incelendiğini çağrıştırmaktadır. Şimdi ve gelecek kavramlarının ilişkilendirilmesi zamandaki kaymayı güçlendirmektedir aslında; çünkü şiir kişisi için “*öncesi, ertesi yoktur*” ve her ne kadar kişi kendisini tanıyor olsa da, ya da öyle sanıyor olsa da, “*bir başkası*” dır.

Benliğini arama gerçeği “*ezber aynalar*” üzerinden yansıtılarak bir “*yabancı*” ya da “*başkası*” konumunda oluşun altı çizilmektedir. Şiir kişisine “*ezber aynalar*” olarak nitelendirmiş olduğu durum aslında şiir kişinin sıradanlığa vermiş olduğu bir tepki niteliği de taşımaktadır. Öznelliğin ve özgünlüğün yitirilmesi gerçeğine karşılık “*herkes kadar yabancı*” ifadesi kimliklerin ortak özelliklerine dikkat çekmekle beraber evrenselliği de örneklemektedir, “*herkes*” yabancıdır kendine “*herkes*” başkasıdır.

5) MUNGAN’IN ZAMANI, TABULARINI YIKIYOR:

Yaşamla ölüm arasındaki çizginin başlangıç ve bitişi sıkça işlenmesine rağmen, Mungan’ın şiirlerinde bu süreçle ilgili belirgin ortak özellikler görülmemektedir. Ancak değişim, Mungan’ın şiirlerinde yaşam için bir gereksinim konumundadır ve değişimin “*sınırları yok etme*” boyutu Mungan’ın üstünde durduğu başka bir konudur. Değişimin öznesi zamandır ve bir başka deyişle, zaman tabuları yıkmaktadır.

...

ölene kadar yavaşla işte

ölene kadar yavaşla

ne başkalaştırırsan o kadarsın

..

(Mungan, 20)

Mungan'ın "kimse" şiirinde zaman kavramına birçok gönderme yapılmakla beraber şiirin genelinde değişim ve başkalaşım kavramları ağır basmaktadır. Şiir kişinin "ölene kadar yavaşla" ifadesinin tekrarlanmasıyla nedenselliği, bir sonraki dizede "ne başkalaştırırsan o kadarsın" dizesinde sağlanmaktadır. Ölüme kadar olan süreç yavaşlatılmalıdır, çünkü hayatı anlamlı kılmak pahasına başkalaşım bir zorunluluk haline gelmiştir, yıkılan tabular hayatın anlamını bulmakta bir ölçüttür ve bu ölçütü zaman belirlemektedir.

...

başka biri olarak girdiğimiz kapıdan

bir diğeri olarak çıkarız

...

(Mungan, 20)

Dizelerinde de değişimle ilgili görüşlere yer verilmektedir. Şiir kişinin "kapıdan girilmesi ve çıkılması" olarak nitelendirdiği olaylar aslında "doğmak" ve "ölmek" eylemlerinin yerini tutmaktadır. Bu benzetmelerin ışığında değişime sürükleyen, kimlik değişimine ve dönüşüme neden olanın zaman olduğunu söylemek mümkündür, zaman olgunlaştıkça değişim kaçınılmazdır.

..

zaman bütün başlangıçları eskitiyor

aynı kalmıyor kimse aynı düşmüyor

...

(Mungan, 22)

Zamanın değişimin öznesi konumunda olduğu gerçeğini yansıtan “*Aynı Ölmüyor Herkes*” adlı şiirde de ölümün evrenselliği yine onaylanmaktadır fakat bireyi ölüme götüren yollar farklıdır. Şiirde “*Zaman bütün başlangıçları eskitiyor.*” ifadesiyle sıradanlığın büyük bir hızla ilerlediği, ardında yalnızca küçük bir topluluğu “*yeni*” bıraktığı hissedilmektedir. “*başlangıçların eskimesi*” ise monotonluğa ve sıradanlığa bir tepki niteliği taşımakta ve değişimin derecesini göstermektedir. Yeni sıfatıyla özdeşleşmiş olan “*başlangıç*” kavramının eskimesi alışılmışın dışına çıkmanın bir örneği olarak tabuların yıkılışını göstermektedir. Aslında herkesin “*yeni*” olarak benimsediği başlangıç olgusu “*eskime*” olasılığını da barındırmaktadır.

SONUÇ

Murathan Mungan'ın şiirleri, ölüm ve zaman olguları ışığı altında incelendiğinde ortaya çıkan ölüm-zaman ilişkileri ve birbirleri üzerindeki etkileşimleri, şiir kişilerinin bu iki bağlamdaki konumlarını gözler önüne sermektedir. Ölüm konusu evrensel oluşu açısından incelenen konu başlıklarını tek bir çatı altında topluyor olsa da şiir kişilerinin tutumları ölüm konusunun yer yer dallanmasına ve çeşitli konularda farklılaşmasına neden olmaktadır. Şiirlerin birçoğunda okuyucu karşısına çıkan “biz” kavramı şiir kişisi ile okuyucu arasında empati kurulmasına ortam hazırlamaktadır. Bu durum ölüm meleği olan Azrail'i evrensel bir melek konumuna getirmekte, evrenselliği ve rastlantısallığı desteklemekte, ölümün bireye çok da uzak olmadığı hissini uyandırmaktadır.

Ölümün evrenselliğiyle paralellik kuran ölümün kaçınılmazlığı konusu da şiir kişileri aracılığıyla vurgulanan başka bir inceleme konusudur. Bu kaçınılmazlık şiir kişilerinin tutumları bağlamında incelendiğinde aslında Mungan'ın, eserlerindeki şiir kişilerini “*mortalitenin mahkumları*” şeklinde değerlendirdiği çıkarımını yapmak yerinde olacaktır. Bu durumun farkındalığında olan şiir kişisi yer yer “*öleceksin en fazla*” dizesinde de olduğu gibi tutumunu açıkça belirtmekte, kabullenişini okuyucu gözünde bir kez daha somutlaştırmaktadır.

Mahkûmiyet durumu ve evrensellik olgusunun sentezi sonucunda okuyucu karşısına çıkan yargı ölümün hep güncel oluşudur ve bu durum aynı zamanda cesetleri de ilkelliğe itmektedir. İlkellik Mungan'ın şiirlerinde gerek eski uygarlıklardan biri olan Urartular' a gerekse yine eski kavramlardan biri olan Nuh'un Gemisi' ne göndermeler yapılarak gerçekleştirilmektedir.

Konu ölüm olduğunda zaman olgusunun arka planda kalması mümkün değildir ve tartışılması yerindedir; çünkü ölüm zamanın olgunlaşmasının bir sonucudur aslında. Ölüm ve

zaman arasındaki bu köprü Mungan'ın şiirlerinde şiir kişilerinin zamana karşı tutumunun yer yer değişmesine yol açmakta ve zaman algısındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Ölüm öncesindeki hayat ve ölüme kadar geçen sürece sığdırılanlar zaman kavramının anlamını sekteye uğratmakta ve şiir kişisini kişisel anlamlar yüklemeye yöneltmektedir. Bu durum şiir kişinin “*kendi zamanı*” nı yaratmasına neden olmaktadır.

Zaman olgusuna yüklenen yeni anlamlar da istemsiz olarak beraberinde “*yeniler*” i getirmektedir. Eski zaman anlayışıyla ters düştüğü göz önünde bulundurulduğunda ise zaman ve ölüm konusundaki eski tanımların hiçe sayılmaya başlandığı, çürütüldüğü, zaman ve ölümle ilgili tabuların yıkıldığını söylemek yerinde olacaktır.

Bu yargıların ışığında Murathan Mungan'ın şiirlerindeki şiir kişilerinin tutumları incelendiğinde ölüm ve zaman kavramları arasındaki bağ açıktır. Zaman, olgunlaşması ile ölümü beraberinde getirir. Ölüm, evrenselliği ve kaçınılmazlığı aracılığıyla gerek zaman kavramına getirmiş olduğu yeni boyutlarla gerekse alışılmışın dışına çıkmaya zorlamasıyla zaman olgusu üzerinde belirgin bir etki yaratmaktadır. Şiir kişileri her ne kadar tabuların yıkılışını desteklese de, bu iki kavram şiir kişilerinin tutumları da göz önünde bulundurulduğunda okuyucuya açık bir mesaj iletmektedir: Ölüm ve zaman olguları birbirine mahkumdur ve birbirleri üzerindeki eski zamanlardan beri süregelen etkisi genişlemeye ve daha da çarpıcı hale gelmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

“Mungan Murathan”. Timsah Sokak Şiirleri. Üçüncü Basım. Metis Yayınları, İstanbul:

2010

“Mungan, Murathan”. Gelecek. İlk Basım. Metis Yayınları, İstanbul: 2010

“Mungan, Murathan”. Doğduğum Yüzyıla Veda. İlk Basım. Metis Yayınları, İstanbul:1999

“Mungan, Murathan”. Meta!. Dördüncü Basım. Metis Yayınları, İstanbul: 1994

“Mungan, Murathan”. Omayra. Yedinci Basım. Metis Yayınları, İstanbul: 1993

“Mungan, Murathan”. Mırıldandıklarım On İkinci Basım. Metis Yayınları, İstanbul:1990

